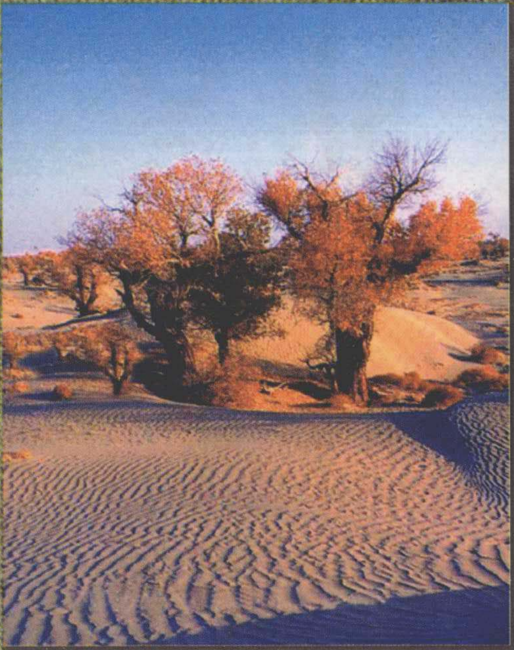

ئوتتۇرا ئاسىيا ئېكسپېدىتسىيە مەجمۇئەسى

قەدىمىي ماكان

دىپلوماتىيە ئەمەلدارى خانىمىنىڭ ئەسلىمىسى

دىئانا سىيتون (ئەنگلىيە)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئوتتۇرا ئاسىيا ئېكسپېدىتسىيە مەجمۇئەسى

دىئاننا سېتون (ئەنگلىيە)

تەرجىمە قىلغۇچى : مەريەم مەتەمىن

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

外交官夫人的回忆：古老的土地：维吾尔文/(英)西普顿著；崔延虎汉译；玛丽亚木维译，乌鲁木齐：新疆人民出版社，2000.9

ISBN7-228-05874-7

Ⅰ.外… Ⅱ.①西… ②崔…③玛 … Ⅲ.回忆录 英国 维吾尔语(中国少数民族语言)

Ⅳ.I561.55

中国版本图书馆CIP数据核字(2000)第64378号

外交官夫人的回忆

古老的土地 (维吾尔文)

〔英〕戴安娜·西普顿 著

玛丽亚木·买买提明 译

新疆人民出版社出版

(乌鲁木齐市解放南路348号 邮政编码830001)

新疆新华书店发行

乌鲁木齐福利印刷厂印刷

850×1168毫米 32开本 10.875印张 2插页

2000年9月第1版 2000年9月第1次印刷

印数：1——3,000

ISBN7-228-05874-7/I·2165 定价：13.85元

بۇ كىتاب شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىنىڭ 1997 ـ يىل 9 ـ ئاي 1 ـ
نەشرى، 1997 ـ يىل 1 ـ باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.
本书根据新疆人民出版社1997年9月第1版,1997年第1次印刷本翻译出版。

دىپلوماتىيە ئەمەلدارى خانىمنىڭ ئەسلىمىسى
قەدىمىي ماكان

ئاپتورى: دېئانا سىپتون (ئەنگلىيە)
تەرجىمە قىلغۇچى: مەريەم مەمتىمىن

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 №)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
ئۈرۈمچى پاراۋانلىق باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 850×1168 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 10.875 قىستۇرما ۋارىقى: 2
2000 ـ يىل 9 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2000 ـ يىل 9 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 1 — 3,000
ISBN7 228 05874 7/I · 2165
باھاسى: 13.80 يۈەن

دىپلوماتىيە ئەمەلدارى خانىمى ۋە قەشقەر مېھرى

مۇقەددىمە

ياڭ لىيەن

غەربىي رايونغا كۆڭۈل بۆلۈش، غەربىي دىيارنىڭ يۈز يىللىق ئېكسپېدىتسىيە تارىخىغا كۆڭۈل بۆلۈش ھازىر كىتابخانلار ساھەسىدىكىلەرنىڭ ئالاھىدە بىر كىتاب ئوقۇش خاھىشى ئىكەنلىكىگە كىشىلەرنىڭ دىققىتى چۈشكىلى خېلى ۋاقىت بولۇپ قالدى. بۇ چوقۇم 20 — 21 - ئەسىردىكى «يىپەك يولى قىزغىنلىقى» نىڭ داۋاملىق تۈردە ئۆرلەۋاتقانلىقى، «كەڭ غەربىي شىمالنى ئېچىش» ۋەزىيىتىنىڭ مۇقەررەرلىكى، جۇڭگو ۋە چەت ئەل ئالىملىرىنىڭ جۇڭگونىڭ شىمالىي قىسمىغا ئېتىبار بېرىۋاتقانلىقى بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولسا كېرەك.

ئوتتۇرا ئاسىيادىكى قەشقەر ناھايىتى ئۇزۇن ۋاقىتقىچە خېلى كۆپ ساندىكى كىشىلەر نەزەرىدە ئادەمنى قىزىقتۇرىدىغان، ئەمما سىرلىق، چۈشىنىش قىيىن ھەمدە بارماقمۇ تەس بىر ئۆزگە ئەل شەھىرى بولۇپ كەلگەنىدى.

19 - ئەسىر دۇنيا تارىخىدىكى چوڭ بىر ۋەقە، يەنى ئەنگلىيە ئىمپېرىيىسىنىڭ جەنۇبىي ئاسىيادىكى چوڭ دۆلەت ھىندىستاننى مەجبۇرىي يوسۇندا ئۆز مۇستەملىكىسىگە ئايلاندۇرۇۋالغانلىقى تۈپەيلى، جوڭگو خەلقىگە 1840 - يىلىدىكى ئەپيۇن ئۇرۇشى تېڭىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، كېڭىيىش مەزگىلىدە تۇرغان يەنە بىر كۈچلۈك ياۋروپا - ئاسىيا دۆلىتى — رۇسىيە ئىمپېرىيىسى ئوتتۇرا ئاسىيادىكى غەربىي تۈركىستاننى ئىشغال قىلىۋالدى ھەمدە جەنۇبقا يۈرۈش قىلدى. شۇنداق قىلىپ ئەنگلىيە

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

بىلەن رۇسىيە پامىر ئېگىزلىكىدە ئۆزئارا تىركىشىشكە باشلىدى. بۇ قەدىمىي زېمىن ۋە جۇڭگوغا بەكمۇ يىراق جايدىكى ئەنگلىيە بىلەن رۇسىيە زاۋاللىققا يۈزلىنىۋاتقان چىڭ خاندانلىقىنىڭ غەربتىكى قوشنىسىغا ئايلاندى ـ دە، بوستانلىق، قۇملۇق ۋە تاغ تىزمىلىرىدىن تەركىب تاپقان جۇڭگونىڭ شىنجاڭ رايونىدىكى ئىش ـ ھەرىكەتلەرگە ھەر ۋاقىت كۆز ـ قۇلاق بولدى. ئەنگلىيە بىلەن رۇسىيىنىڭ پامىر ئېگىزلىكىدىكى تىركىشىشى تاغلىق دۆلەت ئافغانىستاننى قاتتىق ئازاب ـ ئوقۇبەتكە گىرىپتار قىلدى. مۇشۇ ئەسىرنىڭ 70 ـ، 80 ـ يىللىرىدىكى سوۋېت ئىتتىپاقى بىلەن ئامېرىكىنىڭ قارشىلىشىشىمۇ ئافغانىستانغا يەنە بىر قېتىم بالا ـ قازا ياغدۇردى. ئەمەلىيەتتە بۇ، بىر ئەسىردىن بۇيان يېڭىش ـ يېڭىلىش ئايرىلماي كەلگەن تىركىشىشنىڭ داۋاملىشىشى ئىدى.

ئەنگلىيىنىڭ قەشقەردە تۇرۇشلۇق تۇنجى باش كونسۇلى گېئورگىي ماكارتنېي؛ ئاخىرقى باش كونسۇلى ئارايك سىپتون ئىدى. سىپتون 1946 ـ يىلدىن 1948 ـ يىلغىچە ئەنگلىيىنىڭ قەشقەردە تۇرۇشلۇق باش كونسۇلى بولغاندا، ئايالى دىئانىنا بىلەن بىللە بولدى. دىئانىنا سىپتوننىڭ «قەدىمىي ماكان» ناملىق كىتابى كاتارىن ماكارتنېينىڭ «قەشقەرنى ئەسلەش» ناملىق كىتابى بىلەن تەڭ ئورۇندا تۇرالايدىغان نادىر ئەسەر. «قەدىمىي ماكان» نەشردىن چىقىشى بىلەنلا، خەلقئارا ئوبزورچىلار ئۇنى كاتارىننىڭ كىتابى بىلەن ئاچا ـ سىڭىل بولدى، دەپ قارىدى.

ماكارتنېي ئەنگلىيىنىڭ قەشقەردىكى تۇنجى دىپلوماتىيە ئەمەلدارى بولغان بولسا، سىپتون چىنباغدىكى كونسۇلخانىنى تاقىغۇچى بولدى. «ئىشنى چىرايلىق باشلىغۇچىنىڭ چىرايلىقچە ئاياغلاشتۇرۇشى ھاجەتسىز، ئىشنى ياخشىلىقچە قىلىمەن دېگەن ئادەم، ياخشىلىقچە ۋۇجۇدقا چىقىرىمەن، دەپ يۈرمىسىمۇ بولىدۇ» دېگەندەك، ئۇلار ئىشنى باشلىغان ۋە ئاخىرلاشتۇرغان چاغدا، بۇ ئىشلاردا چوڭ ئارقا كۆرۈنۈش ۋە كىچىك مۇھىت بار ئىدى. ماجىبىي دەۋرىدە، قەشقەر «بۈيۈك ئەنگلىيە ئىمپېرىيىسى» نىڭ ئالدىنقى قاراۋۇلى ئىدى، ئەمەلىيەتتە، ماجىبىي

ئەنگلىيىگە قارام ھىندىستانىنىڭ دىپلوماتىيە ئەمەلدارى بولۇپ ، ئاساسلىقى « ھىندىستان مۇھاجىرلىرىنىڭ مەنپەئەتىگە كۆز ـ قۇلاق بولاتتى . » ئەمما 2 ـ دۇنيا ئۇرۇشىنىڭ بىۋاسىتە نەتىجىلىرىدىن بىرى ، « ئامېرىكا بىلەن ئەنگلىيىنىڭ چوڭ ئورۇن ئالمىشىشى » ، « قۇياش دۆلىتى » نىڭ يىمىرىلىشى بولدى . 1947 ـ يىلى ھىندىستانىنىڭ مۇستەقىل بولۇشى ، ھىندىستان بىلەن پاكىستانىنىڭ ئايرىم ـ ئايرىم ئىدارە قىلىنىشى ، ئاخىرقى ھېسابتا ئەنگلىيىنىڭ قەشقەردىكى باش كونسۇلخانىسىنى ھىمايىسىز بىر ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ، شىنجاڭ تىنچ يول بىلەن ئازاد بولۇش ھارپىسىدا ئۆزلۈكىدىن چېقىپ كېتىشكە مەجبۇر بولدى .

دىئانىنا خۇددى كاتارىن بىلەن بەسلەشكەندەك ، قەلىمىنى « سەپەرگە قەدەم بېسىش ، بىلەن تەڭلا ئىشقا سالىدۇ . مەقسەتسىز بولسىمۇ ، سېپتون ئەر ـ ئايال ۋەزىپىگە ئولتۇرۇش ئۈچۈن ماڭغاندا ، پامىر ، قاراقۇرۇم تېغى ئېغىزىدىن ئۆتۈپ قەشقەرگە بېرىشتەك يېڭى يولنى تاللىۋالدى » . شۇنداق بولغاچقا ، بۇ قەدىمىي يولنىڭ بىرىنى دىئانىنا ، بىرىنى كاتارىن يازىدۇ . مۇشۇ ئەسىرنىڭ خېلى بىر چاغلىرىغا قەدەر لاداق ۋە كەشمىر ئەكس ئەتتۈرۈلگەن كىتابلار ئەنگلىيىدە خېلىلا ئالقىشلاندى . كۆرگەن ۋە ئاڭلىغانلىرىمىغا ئاساسلانغاندا ، دىئانانىڭ ئەسىرىدە بۇ رايوننىڭ تارىخىي ئۆزگىرىشى ئۈستىدە ئىزدىنىش كەمچىل بولسىمۇ ، ئەمما تەكشۈرۈشنىڭ ئىنچىكىلىكى ، نەزەرىنىڭ ئۆزگىچىلىكىدىن ئالغاندا ، ئۇنى ناھايىتى ئوبدان بىر نادىر ئەسەر دېيىشكە بولىدۇ .

كىرىش سۆز

قەشقەر مېنىڭ ئۆزۈمدىن بۇيان ھەتتا چۈشۈمدىمۇ تەلپۈنىدىغان جاي ئىدى؛ ساياھەت ناھايىتى كىچىك ۋاقتىمدىلا تۇرمۇشۇمنىڭ بىر قىسمى بولۇپ قالغانىدى. مەن 1917-يىلى ھىندىستاندا تۇغۇلدۇم، ئۇ چاغدا دادام ھىندىستان ھۆكۈمىتىنىڭ ئورمان بېگى ئىدى، شۇڭا بالىلىق ۋاقىتلىرىم ھىندىستان بىرلەشمە ئۆلكىسىنىڭ ئورمانلىقلىرى ئىچىدە ئۆتتى. بىز دادامنىڭ باشقۇرۇشىدىكى رايونلارنى قويماي ئايلىنىپ چىققاتتۇق. ئۇ چاغلاردا، ئورمانلىقلاردا تەييار يول يوق ئىدى، بىز پىلغا مىنىپ ئايلىنىپ يۈرەتتۇق، چېدىر تىكىپ ئولتۇراتتۇق. چېدىرنى تىكىپ نەچچە كۈن ئۆتە-ئۆتمەيلا چۇۋۇپ، يەنە باشقا جايغا تىكەتتۇق. كۆچمەن چارۋىچىلارغا خاس بۇ خىل تۇرمۇش مەنىسىز بولسىمۇ، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇنداق تۇراقسىز، كۆچمەن تۇرمۇشنىڭ باشقىلارنىڭكىگە پۈتۈنلەي ئوخشىمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. چۈنكى، بۇ يەردە پەقەت مەن، دادام، ئىت، پىللا بار ئىدى، ماگىزىن، چېركاۋ، ھەتتا ئاسفالت يول، ئۇياقتىن-بۇياققا يۈرگەن ماشىنا دېگەنلەرنى ئۇچراتقىلى بولمايتتى، چېدىر تىكىپ، ئۇ يەردىن-بۇ يەرگە كۆچۈپ ياشايتتۇق. ئەمما، بۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا شۇ قەدەر تونۇش بولۇپ، ئىشەنچلىك ئىدى، ئۆزۈمنى بىخەتەر ھېس قىلاتتىم.

ئاتا-ئانام مېنى بەش ياشقا كىرگەندە ئەنگلىيىگە ئەۋەتتى. ئۇ يەردىمۇ سەرگەردانلارچە ياشىدىم. يەنى ھېلى بىر تۇغقىنىمنىڭكىدە، ھېلى يەنە بىر تۇغقىنىمنىڭكىدە تۇرۇپ، يىلتىزسىز دەرەختەك كىم بېشىمنى سىلىسا شۇنىڭ ئۆيىدە تۇرۇپ چوڭ بولدۇم. 20 ياشقا كىرگەندە ھىندىستانغا قايتىپ، ئاچامنىڭ ئۆيىدە تۇردۇم، ئاچامنىڭ ئېرىمۇ دادامغا ئوخشاش ئورمان بېگى ئىدى. شۇنداق قىلىپ مەن يەنە ھىندىستاننىڭ

شىمالىدىكى ئورمانلىقتا كېلىپ ئورۇنلاشتىم . بەزىدە ئاچامنىڭ ئېرى بى-
لەن ئورمانلارنى تەكشۈرۈپ چىقاتتىم . ھەيۋەتلىك ھىمالايا تاغلىرىنى
ھەر بىر كۆرسەم ، ئۇنىڭ ئاجايىپ ھەيۋەت ، كۆركەم ، سۈرلۈك جوققى-
لىرىغا ئىختىيارسىز ھەۋەسىم كېلىپ مەپتۇن بولاتتىم . ھىمالايا تاغلىرى-
نىڭ بىر تەرىپى ئوتتۇرا ئاسىيا زېمىنى ئىدى . چەكسىز كەتكەن ، تو-
لىمۇ سىرلىق بۇ ماكانغا يات ئادەملەرنىڭ كىرىشى ناھايىتى قىيىن ئىدى .

« ئېكسپېدىتسىيىچى خانىملار » كىچىكىمدىن تارتىپلا قەلبىمدىكى
قەھرىمانلار ئىدى . كىشىلەرمۇ ئايال ئېكسپېدىتسىيىچى ئىزابېللا بىرد ،
مارى كىنسلېي ۋە فرېيا سىدالكېلارنى شۇ نام بىلەن ئاتايتتى . يىراق ،
قاقاس ، جىمجىت ئۇ جايلارنى ياخشى كۆرسەممۇ ، قۇملۇقلار ، تاغلاردىن
ئۆتۈپ ئېكسپېدىتسىيە ، ساياھەت قىلىشنى ئارزۇ قىلساممۇ ، ئەمما مەندە بۇ
ئارزۇيۇمنى ئىشقا ئاشۇرغۇدەك غەيرەت ـ جاسارەت ۋە ئىرادە يوق ئىدى .
ھىندىستاندىمۇ ئاشۇنداق قەھرىمانلارنى ، يەنى ھىندىستاننىڭ شىمال-
دىكى ئېگىز تاغلارغا چىققان ، تاغلار ئارىسىدىكى دەريا ـ ئې-
قىنلارنى ئېكسپېدىتسىيە قىلغان ئەرلەرنىڭ بارلىقىنى بىلدىم . ئۇلارنىڭ
جومولاڭما چوققىسىنى بويسۇندۇرۇش يولىدىكى تىرىشچانلىقى ۋە ئاجا-
يىپ باتۇرلۇقى تەسۋىرلەنگەن كىتابلارنى تەشنالىق بىلەن ئوقۇدۇم ،
قەلبىم قاناتلىنىپ ، ئۇلار بىلەن بىللە شىزاڭ ، ئافغانىستانغا ئۇچۇپ
كەتتى .

1939 ـ يىلى ، مەن دادامنىڭ دوستلىرى بىلەن بىللە كەشمىرنىڭ
سىرىنەگەر[1] دېگەن يېرىدە تۇردۇم . شۇ يەردە ئارايىك سىپتى-
ونىنى ئۇچراتتىم . شۇچاغدا ئۇ كوئىنلون تېغىنىڭ بىر قىسمى
بولغان . كىشىلەر ئانچە بەك بىلمەيدىغان ئاشىر تاغ تىزمىلى-
رىنى ئېكسپېدىتسىيە قىلىش ئۈچۈن تەييارلىق قىلىۋات-
قانىكەن . ئۇ ، مەن ئوقۇغان جومولاڭما چوققىسىنى ئېكس-
پېدىتسىيە قىلىشقا دائىر كىتابلاردا تەسۋىرلەنگەن قەھرى-
مانلارنىڭ بىرى ئىدى . خوجايىنىمىز ئېكسپېدىتسىيە

---

[1] سىرىنەگەر ـ كەشمىر رايونىنىڭ مەركىزى .

ئەترىتىنىڭ بارلىق ئەزالىرىنى، جۈملىدىن بىر قانچە يۈك تو-
شۇغۇچى شىبا[1] لارنىمۇ مېھمان قىلدى، ئۇلار تۇرغان جايغا كېلىپ دالا
زىياپىتى يېدۇق. ئۇلار قىش كېلىشى بىلەنلا كىشىلەر تېخى ئېكسپېدىت-
سىيە قىلمىغان ھېلىقى جايغا بارىدىغان بولغاچقا، شۇ چاغلاردا ئارايكىنىڭ
ئېكسپېدىتسىيە ئەترىتى تەييارلىق خىزمەتلىرىنى جىددىي ئىشلەۋاتاتتى.
شۇ ئارىلىقتا سىرىنەگەردە تۇرىدىغان كىشىلەر ئۇلارنىڭ شەرىپىگە نۇر-
غۇن ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرنى ئۆتكۈزدى. ئېگىز تاغ، كۆللەر بىر-
بىرىنى يورۇتۇپ تۇرغان بۇ گۈزەل جايدا ئۆتكۈزۈلگەن كۆپلىگەن زىيا-
پەت ۋە دالا تاماقلىرىغا داخىل بولدۇق، ۋېنبېتسىيىدىكىدەك ئاستى تۈز
قېيىقلارغا ئولتۇرۇپ دار كۆلىدە ئوينىدۇق، بارا-بارا سىپتون ئىككىمىز
ئارىسىدا رومانتىك مۇھەببەت پەيدا بولدى.

ئارايىك خالىبن ئىسىملىك بىر قىز بىلەن بىللە مېنى ئۆزى بىلەن
بەش كۈنلۈك ئېكسپېدىتسىيىگە بېرىشقا تەكلىپ قىلدى. بۇ ئىشتىن تو-
لىمۇ ھەيران بولدۇم، تېخىمۇ بەك ھەيران قالغىنىم، دادامنىڭ دوستلىرى
ئېكسپېدىتسىيە خاراكتېرىدىكى بۇ سەپەر تەكلىپىنى قوبۇل قىلىشىمغا
رۇخسەت قىلغانىدى. بۇ ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم ئېكسپېدىتسىيىگە چىقى-
شىم ئىدى. يول خەتەرلىك بولسىمۇ، ئورمان بېگى تەكشۈرۈپ چىققان
چاغدىكىدەك راھەت-پاراغەت، نازۇنېمەتلەر يوق ئىدى. ئەكسىچە، بىز
تاڭ يورا-يورىماستىلا ئورنىمىزدىن تۇراتتۇق، كۈندۈزكى تونۇردەك
ئىسسىقتا ھېرىپ-ئېچىپ يول يۈرەتتۇق، ئاخشىمى گۈلخاننى چۆرىدەپ
ئولتۇرۇپ، شىبالار ئېتىپ بەرگەن تاماقنى يەيتتۇق. ئارايىك بىزگە تىك
تاغ چوققىلىرىغا چىقىشنىڭ بىرىنچى دەرسىنى ئۆتتى. تاغ ئىچىدە مەن-
زىرە تولىمۇ گۈزەل، لېكىن ھاۋانىڭ ئۆزگىرىشى بەك تېز ئىدى. سەپەر
جەريانىدا يېڭى-يېڭى نەرسىلەرنى كۆرۈپ ئىنتايىن ھاياجانلاندۇق ۋە
خۇشاللاندۇق، ئەمما بەكلا چارچاپ كەتتۇق. يىراقتىن جەنۇبىي كاپار-

[1] شىبالار - بۇتانلىقلار. بۇتانلىقلار ئۆزلىرىنى «شىبالار» (جۇبالار) دەپ ئاتايدۇ. بۇتان مەدەنىيەت، دىن، ئىرق قاتارلىق جەھەتلەردە شىزاڭ بىلەن ئورتاق ئارقا كۆرۈنۈشكە ئىگە بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇ كىتابتا شىبالار شىزاڭلىقلار ياكى زاڭزۇلار دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

بات چوققىسى كۆمۈشتەك يالتىراپ كۆرۈنگەندە ، خالىبن بىلەن مەن نا-
ئىلاج ئۆيگە قايتتۇق .

شۇ يىلىنىڭ ئاخىرلىرىدا ، ياۋروپا ئاسمىنىنى تۇمان قاپلاپ ئىك-
كىنچى دۇنيا ئۇرۇشى باشلاندى . ئارايك ئېكسپېدىتسىيە ئەترىتىنى
باشلاپ ھىندىستانغا قايتىپ كېلىپ ، ئەنگلىيە ئارمىيىسىگە قاتناشتى .
ئەمما ، ئۇزۇن ئۆتمەي ، ئۇ ئەنگلىيىنىڭ جۇڭگو شىنجاڭ ئۆلكىسىدىكى
قەشقەردە تۇرۇشلۇق باش كونسۇللۇقىغا تەيىنلەندى . بۇ ئىشتىن ئۇ ئىن-
تايىن خۇشال بولدى . قەشقەر يىراقتىكى چەت بىر جاي ، سىياسىي
جەھەتتىن ئىنتايىن سەزگۈر بولغانلىقى ئۈچۈن ، بۇ ۋەزىپىنى ئۆتەشمۇ
ئىنتايىن مۈشكۈل ئىدى . بۇ مەزگىلدە مەنمۇ ئەنگلىيىدە پىدائىيلار
ئەترىتىدە ھەربىي مەجبۇرىيەت ئۆتەۋاتاتتىم ، شۇڭا مەن ئارايك
بىلەن 1942 ـ يىلى قايتا ئۇچراشتىم . ئۇ چاغدا ، ئۇ قەشقەردىن ئايرىلىپ
دەم ئېلىشقا ئەنگلىيىگە كەلدى ، بىز توي قىلدۇق . لېكىن ، ئالدىراش ـ
تېنەش ، ئاندا ـ مۇندا كۆرۈشۈپ يۈردۇق ، لېكىن تۈزۈككىنە بىرگە
تۇرمۇش كەچۈرمىدۇق . 1946 ـ يىلى ، ئاندىن بىز بىر يەردە بولۇپ ،
تۇرمۇش لەززىتىدىن بەھرىمەن بولدۇق .

دۇنيا ئۇرۇشىنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدە ، ئارايك ئەنگلىيىنىڭ ۋې-
نادىكى ئەلچىخانىسىدا ۋەزىپە ئۆتىدى . 1946 ـ يىلى ، ئۇ توساتتىن يەنە
ئەنگلىيىنىڭ قەشقەردە تۇرۇشلۇق باش كونسۇلى بولۇپ تەيىنلەندى .
مەن يىراق ، تاغلىق ئۇ رايوننى بەك ياخشى كۆرەتتىم ، شۇڭا بۇ خە-
ۋەرنى ئاڭلىغان چاغدا ، مېنى قەشقەرگە بېرىش سەپىرىدىنمۇ بەك خۇ-
شال قىلىدىغان ۋە ھاياجانغا سالىدىغان باشقا بىر ئىشنى خىيالىمغىمۇ
كەلتۈرەلمىدىم . لېكىن ، ئۇ چاغدا بىز بىر مۈشكۈل ئىشقا يولۇقۇپ ،
تاللاش مەسىلىسىدە قىيىنچىلىققا دۇچ كەلدۇق . ئۇ چاغدا ئوغلىمىز نى-
كولاس ئاران توققۇز ئايلىق بولغاچقا ، سەپەرنىڭ خەۋپ ـ خەتەرلىرى
ۋە قىيىنچىلىقلىرىغا بەرداشلىق بېرەلمەيتتى ، قەشقەرنىڭ ئەڭ ئەقەللىي
تۇرمۇش ئەسلىھەلىرى ۋە داۋالاش ئۈسكۈنىلىرىمۇ بولمىغان ھالىتىنى
دېمەيلا قويايلى . قاتتىق ئويلىنىش ۋە مەسلىھەتلىشىش ئارقىلىق ئوغلى-

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com

مىزنى ئەنگلىيىدە قالدۇرۇپ ، ئىشەنچلىك بىر ئائىلىنىڭ بىقىشىغا ھاۋالە قىلىدىغان بولدۇق . ئۇ چاغدا ، شىنجاڭ ئىنتايىن بىكىنمە ، قالاق ھالەتتە بولۇپ ، بىز ئۇ يەردە تۇرغان ئىككى يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئىچىدە ، باشقا دۆلەتتىن كەلگەن ئاران يەتتە نەپەر مېھماننى كۈتۈۋالغانلىقىمىزدىن ئىبارەت پاكىتنىڭ ئۆزىلا بۇ نۇقتىنى ئىسپاتلاشقا كۇپايە قىلىدۇ . ۋەھالەنكى ، ھازىر شۇ جايدىكى جۇڭگو ساياھەتچىلەر ئىدارىسى ھەركۈنى ئاز دېگەندە 50 دەك چەت ئەللىك ساياھەتچىنى كۈتۈۋالىدۇ .

1948 - يىلى ، ھىندىستاننىڭ مۇستەقىل بولۇشى بىلەن تەڭ ، ئەنگلىيىنىڭ قەشقەردە تۇرۇشلۇق باش كونسۇلخانىسىمۇ تاقالدى[①] . ئارايىك ئەنگلىيىنىڭ كۈنمىڭدا تۇرۇشلۇق باش كونسۇلخانىسىنىڭ باش كونسۇلى بولۇپ جۇڭگونىڭ غەربىي جەنۇبىغا يۆتكەلدى . بۇ يۆتكىلىش بەزى يېڭى سىياسىي مەسىلىلەرنى كەلتۈرۈپ چىقاردى . كىشىلەر بىزنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دېدى : ھازىر ماۋزېدۇڭ رەھبەرلىكىدىكى كومپارتىيە ئارمىيىسى ئىگىلىمەس - سۇنىماس روھ بىلەن جۇڭگونىڭ جەنۇبىغا يۈرۈش قىلىۋاتىدۇ ، شۇڭا كۈنمىڭدىكى ئەنگلىيە كونسۇلخانىسى خەۋپ ئىچىدە قېلىشى مۇمكىن . چۈنكى ، ئەگەر گومىنداڭ ھۆكۈمىتى ئاغدۇرۇلسا ، ئەنگلىيە يېڭى ھۆكۈمەتنى ئېتىراپ قىلىشنى رەت قىلسا ، ئۇ چاغدا كوممۇنىستلارمۇ ئەنگلىيىنىڭ جۇڭگودىكى دىپلوماتىيە ۋەكىللىرىنىڭ ئورنىنى ئېتىراپ قىلىشنى رەت قىلىدۇ .

ئارايىك بۇ ۋەزىپىنى قانچىلىك ۋاقىت ئۆتىيەلەيدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپمۇ ، كۈنمىڭگە يۆتكىلىپ ۋەزىپە ئۆتەشنى يەنە قوبۇل قىلدى . چۈنكى ، ئۇ جاينىڭ گۈزەل مەنزىرىسى ۋە يېڭى مۇھىت بىزنى شۇنچىلىك ئۆزىگە تارتتىكى ، بىز رەت قىلالمىدۇق . بۇ قېتىم ، تۇنجى ئوغلىمىز نىكولاسنى ئېلىپ كۈنمىڭغا باردۇق . كىچىك ئوغلىمىز جون 1950 - يىلى كۈنمىڭدا تۇغۇلدى . كۈنمىڭدا تۇرغان ۋاقتىمىز ئانچە ئۇ-

① ئاتالمىش ئەنگلىيىنىڭ قەشقەردىكى باش كونسۇلخانىسى ئەمەلىيەتتە ئەنگلىيىگە قارام ھىندىستان مۇستەملىكە ھۆكۈمەت ئەۋەتكەن ئورگان بولغانلىقى ئۈچۈن ، ھىندىستان مۇستەقىل بولغاندىن كېيىن ، بۇ كونسۇلخانىمۇ مەۋجۇت بولۇپ تۇرالمايدۇ ، ئەلۋەتتە .

زۇن بولمىسمۇ، ئەمما بۇ جاينى بەكمۇ ياقتۇرۇپ قالدۇق. بوش ۋاقىتىمىز بولسىلا، جۇڭگونىڭ جەنۇبىنى كەڭ دائىرىدە ئايلىنىپ كۆردۇق. كۈنمىڭدىكى تۇرمۇشىمىز خەۋپ ئاستىدا قالغان ۋە پائالىيىتىمىز چەكلەنگەندىن كېيىن، مەن ئەمدى بۇ يەردىن ئايرىلىدىغان بولدۇق، دەپ ئويلىدىم. ئارايىك تاكى ئەنگلىيە ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇنى قايتۇرۇپ كېتىش ھەققىدىكى ئۇقتۇرۇشىنى تاپشۇرۇۋالغانغا قەدەر كۈنمىڭدا تۇرۇشى كېرەك ئىدى. مەن جۇڭگودىن ئۆزۈم قايتىدىغان چاغدا پاراخوتقا ئولتۇرۇپ چاڭجياڭ دەرياسىنى بويلاپ ماڭدىم. بۇ سەپەر كۆڭۈللۈك ئەمما جاپالىق ئىدى. يول بويى پاراخوتىمىزغا چېگرىدىن قوغلاپ چىقىرىلغان چەت ئەللىك دىن تارقاتقۇچىلار چىقىپ تۇردى. ئۇلار بىلەن ھەمسەپەر بولۇشمۇ ماڭا نىسبەتەن تەسلىكتە قولغا كېلىدىغان ئاجايىپ كەچۈرمىش بولدى. دىن تارقاتقۇچىلار ئۆزلىرى خەتەر ئىچىدە تۇرۇۋېمۇ، ماڭا كۆپ ياردەمدە بولدى. بۇنى مەن ئۆمۈرۋايەت ئۇنتۇمايمەن.

ئارايىك ئەنگلىيىگە قايتقاندىن كېيىن، بىز يەنە بۇنىڭدىن كېيىن قانداق قىلىش كېرەك، دېگەن مەسىلە ئۈستىدە قايتا ــ قايتا باش قاتۇردۇق. چۈنكى، ئارايىكنىڭ ئەنگلىيىنىڭ چەت ئەللەردە تۇرۇشلۇق كونسۇللىرى ئىچىدىكى ناھايىتى يۇقىرى ئابرۇيلۇق ئادەم ئەمەسلىكى بىزگە ئېنىق ئىدى. مۇشۇ پەيتتە ئارايىكنىڭ كاللىسىدا جومولاڭما چوققىسىنىڭ سىماسى پەيدا بولدى. بەزىلەر ئۇنى بىر ئېكسپېدىتسىيە ئەترىتى تەشكىللەپ، دۇنيانىڭ بۇ بۈيۈك چوققىسىغا جەنۇب تەرەپتىن چىقىپ كۆرۈشكە تەكلىپ قىلدى، چۈنكى ئۇ چاغدا بۇ چوققىغا شىمال تەرەپتىن چىقىش يولى ئېتىلگەنىدى. ئۇنىڭ جومولاڭما چوققىسىنىڭ جەنۇب تەرىپىدە ئېلىپ بارغان ئېكسپېدىتسىيە پائالىيىتى ناھايىتى مۇۋەپپەقىيەتلىك بولغان بولسىمۇ، ئۇ 1953 ــ يىلدىكى مەشھۇر جومولاڭما چوققىسىغا چىقىش پائالىيىتىگە رەھبەرلىك قىلىشقا تاللانمىدى. ئۇ بۇنىڭدىن قاتتىق ئۈمىدسىزلىككە پېتىپ، بۇرۇنقىغا پۈتۈنلەي ئوخشىمايدىغان ساھەگە ئالماشتى ــ دە، ئەنگلىيىنىڭ كومبېرلاند شتاتى ئېسكۆبدال چېگرىسى سىرتىدىكى تاغقا چىقىش مەكتىپىگە مۇدىر بولدى.

ئادەمنىڭ كۆڭلىنى زېدە قىلىدىغان يېرى شۇكى، ئاشۇ مەكتەپتىكى چاغدا ئارايىك بىلەن مەن ئايرىلىپ كەتتۇق. ئارايىك ئۆزىنىڭ تەرجىمىھالى «ئىنسان ئاياغ باسمىغان دۇنيا» دېگەن كىتابىدا: «باشتا، دېئانا بىلەن مەندە بىرلا ۋاقىتتا دېگۈدەك بىر خىل مېھىر - مۇھەببەت پەيدا بولغانىدى، مېنىڭچە بۇ ئۆز ئارا جەلپ قىلىش بولسا كېرەك، ئەمما ھازىر ئىككىمىز بۇ خىل جەلپكارلىقنىڭ كەمچىل بولۇۋاتقانلىقىنى بايقىدۇق» دەپ يازغان. بەلكىم ئۇنىڭ دېگىنى توغرىدۇ. ئاجرىشىپ كەتكەندىن كېيىن بىز دوستلۇقىمىزنى ساقلاپ كەلدۇق. بۇ خىل دوستلۇق مۇناسىۋىتىمىز تاكى ئۇ ئۆلۈپ كەتكۈچە، يەنى 1977 - يىلغىچە داۋاملاشتى. بۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئىنتايىن خۇشالمەن، شۇنداقلا ئۇنىڭدىن چەكسىز مىننەتدارمەن.

كېيىن مەن ئېگىز تاغ - چوققىلارغا، ھەتتا ئادەتتىكى تاغ باغرىلىرىغا چىقمىدىم ۋە ئاياغ باسمىدىم. ئەمما، شىنجاڭدا ئۆتكەن چاغلارنى «قەدىمىي ماكان» دەپ ئاتالغان يىراق ۋە سىرلىق ئۇ جايلارنى چوڭقۇر مۇھەببەت ۋە مىننەتدارلىق ھېسسىيات بىلەن مەڭگۈ ئەسلەيمەن ۋە سېغىنىمەن.

مۇندەرىجە

كىرىش سۆز 1

بىرىنچى باب سەپەر ئۈستىدە 1

ئىككىنچى باب «باش ئاغرىتىدىغان تاغ» 28

ئۈچىنچى باب قەشقەرنىڭ مەنزىرىسى 50

تۆتىنچى باب ئوۋ ئوۋلاش ۋە ئېكسپېدىتسىيە 74

بەشىنچى باب گۈمبەز شەكىللىك ئاجايىپ تاغ 96

ئالتىنچى باب باش كونسۇلخانىدىكى كۈندىلىك تۇرمۇش 125

يەتتىنچى باب خىلۋەت جىلغىدىكى ئىزدىنىش 156

سەككىزىنچى باب شىنجاڭنىڭ سىياسىي ئەھۋالى ۋە قەشقەر
ۋەزىيىتى 187

توققۇزىنچى باب چېگرىنى ئايلىنىپ چىقىش 207

ئونىنچى باب مۇز تاغ ئاتا 232

ئون بىرىنچى باب داۋان 256

ئون ئىككىنچى باب مەركەز ئۈرۈمچىگە بېرىش 280

ئون ئۈچىنچى باب قەدىمىي قەبرىدىكى «بايلىق» 310

خاتىمە 327

بىرىنچى باب

سەپەر ئۈستىدە

مەن ئارايىك بىلەن توي قىلىشتىن ئىلگىرى ، ئۇنىڭغا يازغان خەتلىرىمنىڭ كونۋېرتىغا : « قەشقەرىيە . ئەنگلىيە باش كونسۇلخانىسى » دېگەن ئادرېسنى يازاتتىم . ئۇ ۋەزىپە ئۆتەش ئۈچۈن ماڭىدىغان چاغدا ، مەن خەرىتىدىن قەشقەرنى تېپىپ ، بۇ شەھەرنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيادىكى ئەڭ يىراق ، ناھايىتى چەت بىر جاي ئىكەنلىكىنى بىلدىم . ئارايىك ماڭا قەشقەرنىڭ ئەھۋالىنى تەسۋىرلەپ خەتلەرنى يازغان بولسىمۇ ، ئەمما مەندە بۇ شەھەر ھەققىدە ئېنىق بىر تەسىرات پەيدا بولمىدى . مارك پولونىڭ ئۇ يەرگە بارغانلىقى ، قەدىمكى يىپەك يولىنىڭ بۇ جايدىن ئۆتىدىغانلىقى ، بۇ شەھەرنىڭ دېڭىزغا دۇنيادىكى ھەر قانداق بىر شەھەرگە قارىغاندىمۇ ناھايىتى بەك يىراق ئىكەنلىكى ماڭا مەلۇم ئىدى . شۇنداقتىمۇ ، بۇ پارچە - پۇرات بىلىملىرىم مېنىڭ قەشقەر ھەققىدىكى كۆز قاراشلىرىمنى تېخىمۇ خىيالىي بىر تۇسكە ئىگە قىلىپ قويىدى ، يەنى ماڭا بۇ شەھەر خىيالىي مەنزىرىگە تولغان ، قەدىمكى ھەم ئاجايىباتلار كەيپىياتىغا ئىگە بىر شەھەردەك تۇيۇلىدىغان بولدى .

ئادەملەردە مۇنداق بىر تەسىرات بولىدۇ : مەيلى سىز ئۇ يەردىكى كىشىلەرگە ھېسسىيات جەھەتتە قانچىلىك يېقىن بولۇڭ ، مەيلى روھىي جەھەتتە قەلبىڭىزدە سىز بىلەن ئۇ يەردىكى كىشىلەر ئارىسىدا قانداق ئىناق ھەمنەپەسلىك پەيدا بولغان بولسۇن ، سىز ئۇ يەرگە بارمىغان ، ھەممىنى بىۋاسىتە ئۆز بېشىڭىزدىن كەچۈرمىگەنلا بولسىڭىز ، سىزنىڭ بۇنداق تونۇش ۋە ھېسسىياتلىرىڭىزنىڭ قىلچە قىممىتى ۋە ئەھمىيىتى بولمايدۇ . سىز كىشىلەرنىڭ ئۇ ناتونۇش دۆلەت ۋە ئۇ يەردىكى خەلق

ھەققىدە سۆزلەپ بەرگەنلىرىنى ئاڭلابىسىز ، لېكىن بۇنىڭغا قارىتا سىزدە روشەن بىر كۆز قاراش پەيدا بولمايدۇ ؛ كىشىلەر ئۇ يەردە چۈشكەن سۈرەتلىرى ۋە ئۇ جاينىڭ سۈرەتلىرىنى سىزگە كۆرسىتىدۇ ، ئەمما ئۇ يەرگە ئۆزىڭىز بارمىغان ، شۇ يەرلىك ئاھالە بىلەن ئۆزىڭىز بىۋاستە ئۇچراشمىغان بولغاچقا ، ئۇلارغا قانچىلىك ھەۋەس قىلىش ۋە قىزىقىشنى خالىسىڭىزمۇ ، ئەمما سىزگە نىسبەتەن ئېيتقاندا ، بۇنىڭ ھەممىسى ھېكايە ، رومانلاردىكى تەسۋىرلەردەك تۇتۇق ، يۈزەكى بولىدۇ ، سىزگە بىۋاستە كەچۈرمىشلەردەك تۇيغۇ بەرمەيدۇ . پەقەت بىۋاستە كەچۈرمىش ۋە تەسىراتلار ، سىزدە مۇستەھكەم بىر چىنلىق تۇيغۇسى ھاسىل قىلالايدۇ .

ئارايىك قەشقەردىن 1942 ـ يىلى ئايرىلدى . ئاردىن تۆت يىل ئۆتكەندە ، ئۇ قايتىدىن ئەنگلىيىنىڭ قەشقەردە تۇرۇشلۇق باش كونسۇلى بولۇپ تەيىنلەندى . بۇ قېتىم مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە باردىم . بۇ چاغدا ئارايىك ۋېنادا ۋەزىپە ئۆتەۋاتاتتى ، ئۇنىڭ قەشقەرگە بېرىش ھەققىدىكى ئۇقتۇرۇش ، بەكمۇ تۇيۇقسىز كەلدى . ئارايىك ۋېنادىن ئەنگلىيىگە تېلېفون بېرىپ ، ماڭا بۇ ئىشنى ئۇقتۇردى ۋە مېنىڭ ئۆزى بىلەن بىللە بېرىشقا تەييارلىق قىلىپ ئۈلگۈرەلەيدىغان ـ ئۈلگۈرەلمەيدىغانلىقىمنى سورىدى . مېنىڭ بىر قارارغا كېلىشىم قىيىن ئەمەس ئىدى . تېلېفوندا ئۈچ مىنۇتلا سۆزلىشىشكە بولىدىغان ، ئاۋازلار غاراڭ ـ غۇرۇڭ ، ئېنىقسىز ئاڭلىنىۋاتقان بولسىمۇ ، بىر قارارغا كېلىشىم تەسكە چۈشمىدى . تېلېفون بېرىۋاتقان پەيتتىلا ، كاللامدا تەييارلىقنى قانداق قىلىش ئۈستىدە پىلانلار تۈزۈلۈشكە باشلىدى . ئىلگىرى قەشقەر بىلەن ۋاستىلىك ئالاقەم بار بولسا ، ئەمدى ئۇ يەرگە بارىدىغان بولۇۋاتاتتىم . شۇڭا ، بۇ شەھەرنىڭ يېگانە ، بېكىنمە بولۇشى ، جۇغراپىيىۋى ئورنى ، مۇھىملىقى ، ئەمدى مەن ئۈچۈن بىر خىل جانلىق ، ھەقىقىي ، رېئال ئەھمىيەتكە ئىگە بولۇشقا باشلىدى .

قەشقەر قەدىمىي شەھەر بولۇپ ، تارىختا ئۇ كىچىك بىر خانلىق ئىدى . ھازىر ئۇ جۇڭگونىڭ شىنجاڭ ئۆلكىسىدىكى نۇرغۇن شەھەرلەر-

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com